

Historia weterynarii

History of veterinary medicine

Uzupełnienia i rozszerzenia w nawiązaniu do artykułu Żwanko L., Kibkało B., Jaśkowski J. M., Sobolewski J.: Polscy lekarze weterynarii – ofiary zbrodni katyńskiej: martyrologium Polskiego Cmentarza Wojennego w Charkowie

WŁODZIMIERZ A. GIBASIEWICZ

Prywatny gabinet weterynaryjny, ul. Kolejowa 24A, 64-550 Duszniki

Gibasiewicz W. A.

**Supplements and extensions in relation to article Zhvanko L., Kibkalo B., Jaśkowski J.M., Sobolewski J.:
Polish veterinarians – victims of the Katyn Massacre: the martyrology of the Polish War Cemetery in Kharkov**

Summary

The purpose of this publication is to supplement and correct inaccuracies contained in art. Polish veterinarians – victims of the Katyn massacre: the martyrology of the Polish War Cemetery in Kharkiv, which was published in the January issue of Veterinary Medicine, and the emphasis that 135 Polish veterinarians were murdered by the Soviets in the Katyn massacre (including 60 murdered in Katyn, 60 shot in Kharkiv, 1 in Mednoye and 14 in prisons in western Ukraine and Belarus).

Keywords: veterinary history, Katyn massacre, Polish War Cemetery in Kharkov

Powodem podjęcia tematu ofiar katyńskich wśród lekarzy weterynarii na łamach miesięcznika „Medycyna Weterynaryjna” jest opublikowany w niniejszym czasopiśmie w numerze styczniowym (79) 2023 r. artykuł *Polscy lekarze weterynarii – ofiary zbrodni katyńskiej: martyrologium Polskiego Cmentarza Wojennego w Charkowie*¹. Ponieważ od wielu lat zajmuję się badaniami dotyczącymi wymienionego tematu, o czym świadczą liczne publikacje książkowe² oraz ich recenzje zamieszczane także na łamach „MW”³,

¹ Żwanko L., Kibkało D., Jaśkowski J. M., Sobolewski J., *Polscy lekarze weterynarii – ofiary zbrodni katyńskiej: martyrologium Polskiego Cmentarza Wojennego w Charkowie*, Med. Weter. 2023, 79 (1), 49-56.

² Gibasiewicz W. A., *Niepowtarzalni. Lekarze weterynarii ofiary II wojny światowej*, wyd. KILiW 2009; Gibasiewicz W. A., *Lekarze weterynarii ofiary II wojny światowej*, Wyd. Bellona 2011; Gibasiewicz W. A., *Po wielu z nich płaczę*, wyd. LSW 2016, Gibasiewicz W. A., *Suplement do Niepowtarzalnych*, wyd. Ridero 2017; Gibasiewicz W. A., *Początek od końca drogi*, wyd. Avalon 2018.

³ Zaniewska T., *Włodzimierz, syn Kazimierza, wnuk Antoniego i jego odnalezieni bracia w zawodzie*, Med. Weter. 2014, 4, 448-449; Pelczyńska E., *Włodzimierz Andrzej Gibasiewicz: Po wielu z nich płaczę*, Med. Weter. 2016, 10, 610; Pelczyńska E., *Włodzimierz Andrzej Gibasiewicz Lekarze zwierząt w Powstaniu Wielkopolskim*, Med. Weter. 2018, 10, 664; Madany J., *Włodzimierz Andrzej Gibasiewicz Martyrologia Żydów – lekarzy weterynarii w okupowanej Polsce*, Med. Weter. 2021, 5.

pragnę serdecznie podziękować autorom za podjęcie tematu oraz za zdanie: „Badania o polskich lekarzach weterynarii rozstrzelanych przez NKWD w 1940 r. zapoczątkował doktor nauk weterynaryjnych, badacz i publicysta Włodzimierz Gibasiewicz”.

Na początku moich uzupełnień należy przyznać, iż jednym z pierwszych badaczy zbrodni katyńskiej wśród polskich lekarzy weterynarii był płk Konrad Millak, który już w 1968 r. opublikował artykuł: *Lekarze weterynaryjni polscy – ofiary II wojny światowej 1939-1945* i wymienia nazwiska 60 lekarzy wet. Kolejnym badaczem (wśród kilku innych) był profesor Władysław Lutyński⁴, który trzydzieści lat później, w 1998 r. opublikował *Listę lekarzy weterynarii jeńców obozu w Kozielsku i Starobielsku zamordowanych w Katyniu i Charkowie*, a kończąc artykuł, napisał: „Łącznie 110 osób, z których 57 zostało rozstrzelanych w Charkowie, 53 w Katyniu. Spośród nich 96 niewątpliwie było lekarzami weterynarii, a pozostali

⁴ Lutyński W., *Lista lekarzy weterynarii jeńców obozu w Kozielsku i Starobielsku zamordowanych w Katyniu i Charkowie*, wyd. Krajowa Izba Lekarsko-Weterynaryjna oraz Koło Seniorów Warszawskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej, Warszawa 1998 (wydanie broszurowe).

albo posiadali taki dyplom, ale nie można tego potwierdzić w dostępnych dokumentach, albo wywodzili się z kręgu weterynaryjnego...”.

Dziękuję również autorom publikacji za zdanie: „W książce *Weterynaria na przestrzeni wieku (1919-2019)* opublikował on [W. Gibasiewicz – dopisek autora] listę 130 przedstawicieli naszego zawodu – ofiar Zbrodni Katyńskiej, wśród których znajdowało się 55 z 57 nazwisk lekarzy pochowanych w Charkowie”. Podanie liczby 55 nazwisk nie jest, niestety, zgodne z prawdą. Na tej liście znajduje się 59 nazwisk lekarzy weterynarii zamordowanych w Charkowie. Dodatkowo w tej publikacji, *Weterynaria na przestrzeni wieku (1919-2019)*, na stronach 129-141 znajdują się biogramy wszystkich 59 lekarzy wet. Prezentację biogramów rozpoczyna zdanie wyjaśniające, dlaczego dwóch lekarzy weterynarii zostało usuniętych, a wymienianych na wcześniejszych *Listach* i znajdujących się w omawianym artykule w „MW”. Autorzy artykułu zamieszczonego w „MW” napisali: „W innym opracowaniu zamieścił życiorys doktora Alojzego Bąka” i w Piśmiennictwie wymienili książkę autora *Niepowtarzalni z Wielkopolski*. Gdyby jednak zajrzeli do publikacji omawianej przez nich, to w przypisie znaleźliby inny tytuł książki (*Po wielu z nich płacę*), w której umieściłem szeroki życiorys dr. A. Bąka. Podkreślałam w nim, że w obozie w Starobielsku był namawiany przez agentów wywiadu GUBG NKWD do współpracy, nawet został wycofany z list wywozowych do Charkowa, odmówił jednak pójścia na współpracę, co oznaczało, że wybrał śmierć – został rozstrzelany. W związku z faktem, że wspomniany artykuł *Polscy lekarze weterynarii...* opiera się na badaniach sprzed niemal 20 lat, z roku 2003 – *Charków. Księga Cmentarna* oraz z 1991 J. Tucholskiego, autorzy powielają błędy oraz pomijają kolejnych, odszukanych w latach późniejszych lekarzy weterynarii zamordowanych w Charkowie i nie korzystają z wyników badań lat ostatnich.

Lista zamordowanych lekarzy weterynarii w zbrodni katyńskiej (przygotowana przez autora) z 2019 r. zawiera faktycznie nazwiska 130 lekarzy weterynarii: 120 zamordowanych w zbrodni katyńskiej i 10 zamordowanych w zachodniej Ukrainie i zachodniej Białorusi. Jednakże prowadzone dalej poszukiwania pozwoliły w 2021 r. na opublikowanie w książce *O wolność Polski. Lekarze zwierząt*⁵ t. I, s. 631-635 ostatniej *Listy*, która zawiera nazwiska **134** lekarzy weterynarii zamordowanych w zbrodni katyńskiej. Na tej *Liście* są nazwiska **60** lekarzy wet. zamordowanych w Katyniu, **59** zamordowanych w Charkowie, **1** w Miednoje i **14** (9 – *Ukraińska Lista* i 5 – *Białoruska Lista*) zamordowanych w zachodniej Ukrainie i zachodniej Białorusi. W książce znajdują się także wszystkie biogramy lekarzy wet. z wspomnianej *Listy*:

1. Bańkowski Jan
2. Bąk Alojzy
3. Białoskórski Jan Antoni (ULK)
4. Bieńko Kazimierz Ignacy
5. Bilecki Włodzimierz (ULK)
6. Bilewicz Ludwik (ULK)
7. Błażejowski Roman
8. Bocheński Włodzimierz (BLK)
9. Boguszewski Kazimierz
10. Braun Jan
11. Budny Henryk
12. Budziński Jan
13. Budzyn Julian
14. Bulik Piotr
15. Chodorowski Bronisław
16. Czekotowski Eugeniusz (BLK)
17. Czubernat Jan
18. Dampierre-Duval de Waclaw
19. Deszberg Kazimierz (ULK)
20. Dębowski Jan Stefan
21. Dmitrijuk Eugeniusz
22. Drapalski Erazm Jerzy
23. Dreszler Dionizy
24. Dumania Jan
25. Dzendzel Tadeusz (ULK)
26. Dzik-Dzikowski Feliks
27. Fucik Alfons Michał
28. Gawina Kazimierz
29. Głowacki Mieczysław Marian
30. Goćkowski Tadeusz
31. Goldberg Albert
32. Górka Antoni
33. Grekowicz Zygmunt
34. Grycewicz Witold
35. Gucwa Witold Józef
36. Hanusiewicz Marian Aleksander
37. Hellman Wilhelm
38. Hoffman Eugeniusz Ludwik
39. Jacko Karol
40. Jamro Mieczysław Rudolf
41. Janikowski Tadeusz Wiktor
42. Janowiec Andrzej Jan
43. Jastrzębski Stanisław (BLK)
44. Jaworowski Zygmunt Władysław
45. Judycki Waclaw
46. Juraszczyk Jan
47. Kalman Stanisław
48. Kaniewicz Stanisław
49. Karpiński Zdzisław Zygmunt (ULK)
50. Klima-Uranowicz Mieczysław Z. J.
51. Kłosiński Edward
52. Kocowicz Tadeusz Szymon
53. Kowalewski Maksymilian
54. Kowalski Franciszek
55. Kroczek Tadeusz (ULK)
56. Kruszka Antoni
57. Kurczyński Stefan Bolewśław
58. Kwiatkowski Jerzy Cyriak
59. Linsenman Władysław Marcei

⁵ Gibasiewicz W. A., *O wolność Polski. Lekarze zwierząt*, t. I, wyd. Ridero 2021.

60. Liškiewicz Wincenty
61. Loba Jerzy Kazimierz
62. Ludwisiak Stanisław
63. Łabędź Maksymilian
64. Łunkiewicz Czesław
65. Makowej Emilian
66. Maksymowicz Jarosław Bazyl
67. Marciniak Antoni Wiktor
68. Maryjowski Józef
69. Matolski Leon
70. Michalski Stanisław Wojciech
71. Mikiewicz Wojciech
72. Morawski Władysław Marian
73. Mrzygłodzki Jan (ULK)
74. Mucha Adam Stefan
75. Murawski Tadeusz Bronisław
76. Murek Jan Alojzy
77. Mureńko Witold
78. Niwiński Henryk
79. Nowak Marian
80. Nowicki Bogumił Dionizy
81. Orlikowski Czesław Józef
82. Orłowski Kazimierz
83. Ozga Tadeusz Michał
84. Perednia Jerzy Marian
85. Perepeliński Eugeniusz Jarosław
86. Perlikowski Hipolit
87. Pielok Augustyn
88. Pikulski Aleksander
89. Piskozub Antoni
90. Pitera Jan
91. Polankiewicz Stefan
92. Polański Maksymilian
93. Poplewski Mieczysław
94. Press Dawid
95. Puzyna Julian (BLK)
96. Radomski Sylwester
97. Saenger Franciszek Teodor
98. Sadlak Paweł
99. Sadowski Tadeusz
100. Samosiej Roman Marian
101. Sęk Tadeusz (ULK)
102. Schwarz Klaudiusz Wilhelm
103. Sikorski Henryk
104. Słoniowski Wincenty
105. Sokołowski Kazimierz
106. Sołtysik Stanisław Józef
107. Sosiński Stanisław
108. Spryszyński Józef Jan
109. Staręga Bolesław
110. Struziak Franciszek
111. Szczeciński Kazimierz Julian
112. Szczęścikiewicz Aleksander Jan
113. Szkup Jan
114. Szpak Stanisław Leszek
115. Ścislewski Kazimierz
116. Terlecki Włodzimierz
117. Urbanek Waclaw
118. Urbański Jan Jerzy

119. Walkiewicz Władysław
120. Wattenberg Adolf
121. Weight Józef Teofil
122. Wietzkorn Józef
123. Witkowski Kazimierz Franciszek
124. Wolman Bernard
125. Wołoszyński Jan
126. Woźny Jerzy Tadeusz
127. Wróblewski Jan
128. Wysokiński Józef Gabriel (BLK)
129. Wyzina Emilian Ludwik
130. Zamojski Jan Stanisław
131. Zborowski Zdzisław Stefan
132. Zenker Jan
133. Ziarkiewicz Adam
134. Ziemecki Albin

Wracam do wyjaśnienia, dlaczego z *List zamordowanych* usunięto nazwiska dwóch lekarzy weterynarii, znajdujących się w *Księdze Cmentarnej Charków* i w omawianym artykule w „Medycynie Weterynaryjnej”. W książce autora *Niepowtarzalni z Wielkopolski*⁶ w 2017 r. (którą w swojej publikacji wymieniają autorzy artykułu), w rozdziale *Uniknął Starobielska. Znalazł się w Księdze Cmentarnej Charków i na listach zamordowanych w zbrodni katyńskiej. Bernard Marceli Nowak*, napisałem: „I okazało się, że dr Bernard Nowak zmarł w 1985 r. i nigdy nie trafił do obozu jenieckiego w Starobielsku – uciekł z pociągu w drodze do niewoli – wiadomość telefoniczna uzyskana przez autora od wnuczki doktora”. Autor publikuje dalej jego wspomnienia pt. *Wspomnienia lekarza weterynarii w 25-lecie PRL*.

Drugim nazwiskiem usuniętym z *Listy zamordowanych* jest Czesław Pawłowski. W książce *Historia w odcieniach szarości*⁷ w 2019 r. na s. 124-148 zauważyłem: „O zwolnieniu po dwóch miesiącach pobytu Czesława Pawłowskiego z obozu w Starobielsku na podstawie złożenia prośby przez mieszkańców Hoszczy i okolicy pisałem, cytując list jego do żony Jana Budzyńskiego”. Niestety, wówczas czujność historyka śledczego zawiodła i nie poszedłem tym tropem, chociaż i tak prawdopodobnie nie znalazłbym dowodów na to zwolnienie. Zwolnienie w Rosji z obozu specjalnego jest niewyjaśnionym ewenementem w opisach postępowań władz obozowych... Odkrycia przeżycia uwięzienia w Starobielsku lekarza weterynarii Czesława Pawłowskiego dokonał i opisał dr Witold Wasilewski z IPN w Warszawie. Cytuję słowa dr. W. Wasilewskiego: „Punktem wyjścia rewizji i przyczynkiem do ustalenia prawdziwych losów stał się odnaleziony przeze mnie dokument” [fot. notatki pokazują w książce za zgodą dr. C. Wasilewskiego]. Dokument ten, to odręczna notatka dla oficera informacyjnego 3. Dywizji Strzelców Karpaccich, złożona w Iraku i datowana na listopad 1942 r. podpisana:

⁶ Gibasiewicz W. A., *Niepowtarzalni z Wielkopolski*, wyd. Witanet 2017, s. 206-212.

⁷ Gibasiewicz W. A., *Historia w odcieniach szarości. Niezwykłe losy lekarzy zwierząt*, wyd. Avalon 2019.

„dane powyższe podał Czesław Pawłowski, por. lek. wet. Pawłowski sporządził, prawdopodobnie z pamięci, listę oficerów, z którymi przebywał w niewoli, anonsowaną: Nazwiska znanych mi osobiście oficerów Wojska Polskiego przebywających w Obozie Starobielsk n. Donem, Z.S.R.R. w czasie od 25 września 1939 – 27 listopada 1939 r.”

Po usunięciu dwóch nazwisk wymienionych lekarzy weterynarii dodałem odszukany w międzyczasie biogram Jana Alojzego Murka i przedstawiłem krótki jego życiorys: *Murek Jan Alojzy – w kampanii w 3. pułku ułanów*. W 1935 r. mianowany na ppor. rez. Urodził się 6 maja 1913 r. w Karbiu, s. Wilhelma i Klary z d. Babczyńska. Świadectwo dojrzałości otrzymał 16 czerwca 1933 r. w Miejskim Gimnazjum Męskim im. M. Kopernika w Katowicach. Dokumenty na Wydział Weterynaryjny UW złożył we wrześniu 1934 r. i nie był przyjęty, dopiero po interwencji wojewody śląskiego ze względu „na wybitne zasługi w pracach i walkach niepodległościowych ojca” został immatrykulowany 14 listopada 1934 r.; absolutorium uzyskał 8 marca 1939 r. na Wydziale Weterynaryjnym UW. Zamordowany w Charkowie.

Autorzy omawianego artykułu nie wymieniają znajdujących się na *Liście W. Gibasiewicza* z 2019 r. pięciu lekarzy weterynarii zamordowanych w Charkowie: wspomnianego powyżej J. Murka, Stanisława Kalmana, Józefa Maryjowskiego, Stefana Polankiewicza i Bernarda Wolmana. Słów kilka o nich:

Stanisław Kalman – ur. 20 maja 1908 r. w Budach Wolińskich, s. Andrzeja i Zuzanny z d. Piasecka. Od 1935 r. żołnierz zawodowy, lekarz weterynarii, por. W.P. w 19. Pułku Ułanów Wołyńskich. W 1939 r. mieszkał w miejscowości Ostróg w pow. zdołbunowskim. Od 27 września 1939 r. w obozie NKWD w Starobielsku. Zamordowany w 1940 r. w Charkowie.

Józef Maryjowski – ur. 16 kwietnia 1892 r. w Tarnopolu, s. Antoniego i Marii z d. Rogowska. 1 czerwca 1919 r. otrzymał awans na stopień kapitana W.P. W 1928 r. obronił pracę doktorską na UW. Początkowo był asystentem w Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie, a następnie na Wydziale Weterynaryjnym UW. Kiedy i gdzie dostał się niewoli sowieckiej, niestety, nie wiadomo. LS. 2292.

Stefan Polankiewicz – ur. 25 maja 1899 r. w Pniewie, pow. kutnowski. W 1939 r. zmobilizowany do 22. Pułku Ułanów w składzie Kresowej Brygady Kawalerii. Kapitan lekarz weterynarii Stefan Polankiewicz dostał się do niewoli sowieckiej. Zamordowany w Charkowie. LS. 2656.

Bernard Wolman – ur. 11 czerwca 1886 r. we Włocławku. Pracował jako samorządowy lekarz weterynarii we Włocławku. Informacja o zamordowaniu Bernarda Wolmana znajduje się w książce B. Majerczaka *Żydzi – żołnierze wojska polskiego polegli na frontach II wojny światowej*, Warszawa 2001: lista zamordowanych w Charkowie poz. 183. Wolman Bernard – kpt. rez. lekarz wet. Nazwiska

B. Wolmana nie umieszczono w *Księdze Cmentarnej*. Charków oraz w spisie zamordowanych w Katedrze Polowej Wojska Polskiego. Tadeusz Kryśka-Karski podał w książce *Straty Korpusu Oficerskiego 1939-1945*, że poległ w Starobielsku w 1940 r., co też nie jest prawdą. Zginął w Charkowie.

Gratuluję autorom omawianego artykułu odszukania zamordowanego w Charkowie jeszcze jednego kolegi **Jerzego Karola Kobylańskiego**, którego należy uwzględnić wśród zamordowanych. Niestety, nie można o nim pisać, że był lekarzem weterynarii. Jedyna pewna informacja odnośnie do jego wykształcenia, to biogram opracowany przez płk. Konrada Millaka, w którym czytamy: „Studiował weterynarię w latach 1908-1911”⁸. W IV semestrze w Instytucie Weterynaryjnym w Dorpacie członkiem rzeczywistym korporacji Venedya był Jerzy Kobylański i wszedł do Zarządu Stowarzyszenia jako Olderman (przygotowanie kandydatów – fuksów – do wstąpienia do korporacji)⁹. Według *Rocznika Oficerskiego* z 1923 r. w 5. Pułku Ułanów był oficer zawodowy rotmistrz Jerzy Karol Kobylański. W tym samym czasie w tym pułku starszym lekarzem weterynarii był kpt. Czesław Wikiel, a na stanowisku młodszego lekarza weterynarii był *vacat*. Niestety, nie pracował w zawodzie, w W.P. nie był wśród lekarzy w korpusie oficerów weterynaryjnych, ale był mjr. kwatermistrzem.

W zakończeniu należy zwrócić uwagę, że w omawianym artykule *Polscy lekarze weterynarii...* nazwisko lekarza wet. Maksymiliana Łabędzia nie jest pisane poprawnie – Łabęd (s. 53 i 55) oraz na fakt, że w Wojsku Polskim w latach międzywojennych i wojny obronnej nie było formacji „okrężny szpital koni”. Autorzy artykułu używają tej nazwy, pisząc: „przydzielony do okrężnego szpitala koni” w biogramach kilku kolegów: J. A. Braun (s. 51), E. Kłosiński (s. 52), J. J. Urbański (s. 54), W. L. Walkiewicz (s. 54), A. Wattenberg (s. 54), J. Sz. Weitzkorn (s. 54), J. J. Wróblewski (s. 55). W Wojsku Polskim funkcjonowały w poszczególnych Okręgach Korpusu I-X Okręgowe Szpitale Koni oznaczone numerami 1-10.

Reasumując – w 1940 r. w Charkowie Sowieci zamordowali **60** lekarzy weterynarii oficerów W.P. (w tym rez.), w Katyniu rozstrzelali także **60** lekarzy wet. i **1** w Miednoje. Razem w zbrodni katyńskiej zginęło **121** lekarzy weterynarii. Do tej liczby musimy dodać zamordowanych lekarzy wet. z ciągle nie zamkniętych Spisów: *Ukraińskiej Listy Katyńskiej* – **9** i *Białoruskiej Listy Katyńskiej* – **5**.

Razem w szeroko rozumianej zbrodni katyńskiej Sowieci zamordowali 135 polskich lekarzy weterynarii.

Adres autora: dr n. wet. Włodzimierz Andrzej Gibasiewicz, Prywatny gabinet weterynaryjny, ul. Kolejowa 24A, 64-550 Duszniki; e-mail: gibvet@onet.eu

⁸ Millak K., *Słownik biograficzny polskich lekarzy weterynaryjnych 1934-1918*, wyd. PWRiL 1960-1963, s. 97.

⁹ Sprawozdanie z sześcioletniej działalności Korporacji Venedya, Wilno 1918.